

על התשלום עבור שעות שבוטלו

נושא ההסדרים הכספיים באנליזה ובתרפיה הוא נושא עשיר ומרתק. בשנים האחרונות הופיעו כמה וכמה ספרים ומאמרים על השלכותיו הדינמיות, הכלכליות והחברתיות (ראה מאמרה של Dimen ב-Psychoanalytic Dialogues, 1994, 2. במסגרת הצנועה של מדור זה אסתפק הפעם בכמה הערות על אחד מצדדיו הרגישים ביותר: התשלום עבור שעות שבוטלו מראש על ידי המטופל, מסיבות שונות, כמו חופשה (אם אינה חופפת לחופשת המטפל), מילואים, מחלה, לידה, אבל, חובות עבודה וכולי. אגע בנושא זה בשלושה הקשרים: פסיכואנליזה, פסיכותרפיה דינמית, והדרכה. השאלה עולה בשלושתם, אך כפי שאנסה לנמק, לא בהכרח באותו מאזן שיקולים. אתחיל בפסיכואנליזה.

הגישה הפסיכואנליטית, מפרויד והלאה, היא שהעלתה את הנושא על סדר יומנו, כחלק מהמאמץ לחפש את המהותי והעמוק בנושאים "טכניים", טריביאליים לכאורה, העולים בין המטפל למטופל. אך הדגש המוסכם על הצורך בחיפוש המשמעות עדיין אינו פוטר אותנו מהצורך בהחלטה מעשית. שיחות עם אנליטיקאים רבים בארץ ובעולם לימדו אותי כי גם בתחום זה (כמו בשאלות רבות של הטכניקה הטיפולית) אין למעשה גישה אנליטית אחידה. הנה כמה מהפתרונות בהם נתקלתי, וכמה מחשבות על יתרונות וחסרונות של כל אחד.

א. לדרוש תשלום מלא על כל שעה, בלי קשר לנסיבות הביטול. יתרונות: עקביות מלאה, מסגרת חד-משמעית; אחריות מלאה של המטופל על השעות; מסר ברור שגם שעות שבוטלו "התקיימו" ברמה רגשית; אין צורך לשקול סיבות מוצדקות או לא מוצדקות; אפשרות ללבן במלואה את ההעברה (לרוב השלילית) שתתעורר; שמירה מלאה על הכנסות האנליטיקאי. חסרון בולט: נוקשות, שעלולה להחוות כבלתי-אנושית ומשפילה, ולגרום לעתים להעברה שלילית בלתי-פתירה ולעזיבת האנליזה.

במקרים אחרים, התשלום מקל דווקא על ריבוי ביטולים ("אני משלם על השעה, אז מה הבעיה אם לא באתי?").

ב. לנקוט את אותו כלל, אך עם יוצאים מהכלל: מילואים (נפוץ בארץ), ישיבת שבעה על אדם קרוב, או כיו"ב. יתרון: גמיש ואנושי יותר. חסרון: מחייב דרוג ומיון של סיבות, על פי שיפוטם ערכיים, ועלול לעורר כעסים חדשים ("מדוע בעלי לא שילם כשהיה במילואים, ואני משלמת על היום בו ילדתי?!").

ג. לדרוש תשלום מלא על כל שעה, אך לוותר עליו אם האנליטיקאי השתמש בשעה למטרה אחרת. יתרון: לרוב נחוה כהוגן יותר ופחות נצלני ("לא מוכרים אותו מגרש פעמיים"). חסרונות: מחייב חשיפה עצמית של האנליטיקאי, אולי מיותרת; משתמעת הבדלה שרירותית בין שעות שנוצלו לעבודה בתשלום (ייעוצים וכו') ואלה שנוצלו אחרת (קריאה, כתיבה, מנוחה?); עלול לעורר חשדות פרנואידיים בדבר מירמה, ובמציאות מוליך לעתים ל"מירמה" הפוכה (האנליטיקאי חס על המטופל ואומר לו שניצל שעות בלי שעשה זאת).

ד. לדרוש תשלום מלא על שעות שבוטלו ברגע האחרון, אך לוותר עליו אם הביטול תוכנן מראש, 24 שעות או בדומה. יתרונות: גמיש וטולרנטי יותר, מונע חוויית שיעבוד לאנליזה, משדר הערכה גם לצרכים אחרים בחיים. חסרונות: עלול לעורר רגשי אשמה במטופל על קיפוח פרנסת האנליטיקאי; עלול להחוות כסדוקטיבי וכבולם העברה שלילית; עלול לעודד התנגדות דרך העדרויות.

ה. לדרוש תשלום מלא על כל שעה, פרט לחופשה שנתית אחת של שבועיים או חודש (בלי קשר לחופשת האנליטיקאי), ו/או פרט למספר כולל של ביטולי שעות כל שנה שהוסכם מראש. יתרונות: גבול ברור אך גמיש, כבוד לאוטונומיה של המטופל ולשיקוליו. חסרונות: ראה ב' (אם רק חופשה פטורה) וד'.

ו. לדרוש תשלום של 50% מהתשלום הרגיל עבור שעות שבוטלו מראש (פתרון שמעלה אצ'גוין בספרו). יתרון: נחווה כפשרה הוגנת בין הצרכים השונים של המטפל, המטופל והתהליך האנליטי; מועיל במיוחד באנליזות בהן צפוי מראש מספר רב של ביטולים. חסרונות: מגושם, דורש התחשבות. מגוון פתרונות זה (ויש כמובן גרסאות נוספות ופתרונות משולבים שונים) מעיד בבירור על היעדר שיטה אנליטית מוחלטת. אין ספק שבחירתו של כל אנליטיקאי מושפעת מאמונות תיאורטיות שלו על מהות האנליזה, מהשפעת הסביבה (יש הבדלים בין ירושלים ותל אביב, למשל), מהפנמת דמויות הזדהות, מסיבות אישיותיות שלו עצמו, ומההעברה הנגדית המוכללת שלו למטופליו. בצידו של טווח הפתרונות הרחב, קיימת הסכמה על שני עקרונות מהותיים:

1. הכללים בנושא זה, בכל אנליזה, חייבים להיות ברורים ומוסכמים מראש, וכל שינוי בהם יוסכם במשותף תוך דיון. אין מקום להחלטות אימפולסיביות שיתנו כוח שרירותי (לשבט או לחסד) לאנליטיקאי ולהעברה הנגדית שלו.

2. המאמץ המתמיד יהיה ללבן את המשמעות הרגשית, המודעת והלא-מודעת, של כל ארוע וחוויה הקשורים לתשלום, של הכללים שנקבעו והדרך בה הובנו, של כל הפרה שלהם, וכולי. החיפוש יחול על תגובות ישירות ועקיפות כאחד, כולל בחלומות, הערות על נושאים אחרים, זכרונות שעולים בשעות, וכן הלאה. עד כאן על פסיכואנליזה. ומה ביחס לפסיכותרפיה בגישה פסיכואנליטית? בין המטפלים ניתן למצוא את אותם פתרונות ואותם לבטים ושיקולים. אך לדעתי, משקל הנימוקים לטובת הפתרונות הקשוחים יותר (תשלום מלא על כל שעה שבוטלה, ללא יוצא מהכלל, או כמעט כך) חלש יותר מאשר בפסיכואנליזה, ועולה משקל הנימוקים לטובת פתרונות גמישים יותר. זאת מכמה סיבות:

בפסיכותרפיה ההשענות על המסגרת הקבועה, וההתמקדות במשמעות ההעברתית של כל חריגה ממנה, היא לעתים קרובות פחות מרכזית והרת גורל מאשר בפסיכואנליזה. (בתחום זה יש הבדלים ניכרים בין פסיכותרפיות דינמיות שונות, ויש מקום לשקול את אופי ההסדר הכספי בהקשר של שיטת העבודה של המטפל).

II. בפסיכותרפיה של פעם או פעמיים בשבוע, האפשרות למצוא שעות אלטרנטיביות היא גדולה יותר (אף שעקרונית אני תומך בחיפוש שעות כאלה גם באנליזה כשעולה הצורך), ויש אפשרות למנוע חלק מביטולי השעות הצפויים מראש, ולשדר דווקא כך את חשיבות ההמשכיות בטיפול. להעברת המסר בצורה זו יש יתרון על פני השימוש ב"שוט" הכספי, שכן היא מחייבת גם את המטפל להתאמץ יותר, ואינה חד צדדית.

III. המטופל בפסיכותרפיה אחראי לאחוז קטן יותר של הכנסות המטפל מאשר בפסיכואנליזה (יש לזכור שכאשר הציע פרויד את הכלל של תשלום על שעות שבוטלו, ראה כל מטופל שש שעות בשבוע, ותלותו הכלכלית בו אכן היתה רבה!).

ולבסוף, ביחס להדרכה על פסיכואנליזה ופסיכותרפיה. שמעתי על גישה המחייבת מודרכים לשלם אף הם על שעות שבוטלו מראש. אני מתקשה להבין את ההצדקה לכך. הנושא של עבודה אינטנסיבית על המסגרת הקבועה של ההדרכה עצמה ועל החריגות ממנה רחוק מלהיות מרכזי בהדרכה. לפיכך, הפתרון של תשלום מלא על שעות שבוטלו, שהוא נפוץ באנליזות (אף שאינו מוסכם, כפי שתארתי), ויש לו רציונל מסוים

בתרפיות, הוא שרירותי ומאולץ כשהמדובר בהדרכות. מכל השיקולים שהועלו בזכותו, נשאר ביחס להדרכה רק נימוק אחד: השמירה על הכנסות קבועות של המדריך. אולם זהו נימוק חלש למדי. בתחומים רבים בחברה שלנו (נאמר, רפואה, עריכת דין, אדריכלות) יכול איש המקצוע לבחור בין הכנסות קבועות אך צנועות כשכיר, לבין הכנסות גבוהות אך בלתי-עקביות כעצמאי. מדוע חייב האנליטיקאי או הפסיכותרפויט להנות משני העולמות?